

Ordforklaringer

Alternativ kommunikasjon: Noen mennesker vil ha behov for kommunikasjonsformer som helt erstatter talen. Alle kommunikative signaler som er med på å erstatte manglende tale, inngår i begrepet alternativ kommunikasjon. For eksempel: kroppsbevegelser, ansiktsuttrykk, blikk, gester, håndtegn, lyder med stemmen, vokalisering (deler av ord, ordliknende lyder), enkeltord, konkrete symboler (bilder/tegninger av ting), abstrakte symboler (skrift, bliss m.fl.).

Ansiktsuttrykk: Ansiktsuttrykk er en del av kroppsspråket og medvirker i kommunikasjon. Ansiktsuttrykk inngår i begrepet non-verbal/ikke-språklig kommunikasjon. For eksempel; smil, øyebevegelser, heve pannen. Ansiktsuttrykk kan brukes bevisst eller ubevisst til å forsterke kommunikasjonen. Vi kan for eksempel se streng ut når vi vil at barnet vårt skal høre etter.

ASK: Alternativ og supplerende kommunikasjon forkortes ofte til ASK på norsk og dansk. I utenlands litteratur brukes AKK (svensk) eller AAC (engelsk).

Auditiv skanning: Auditiv skanning (skanning med lyd) er når en person får oppleve sine valg, enten gjennom en talemaskin, datamaskin eller en annen person. Ofte vil personen selv ikke kunne peke ut sine valg selv, eller vedkommende trenger auditiv støtte for å kunne gjøre sine valg.

Betjening: Betjening er styringsmåter eller utvelgelsesteknikker som personen benytter for å uttrykke seg og velge symbol på kommunikasjonshjelpemiddelet sitt. Dette kan være peking, styringsmåter, øyepeking og lignende.

Brytere: brytere erstatter ofte et tastatur eller en mus på datamaskin/ talemaskin. De kan også ha funksjon som av- og på-knapper eller som talebrytere som kan si ett eller flere utsagn.

Gester: Gester er en del av den non-verbale/ikke-språklige kommunikasjonen og består av peking eller andre kommunikative signaler som gis med hånd, fingre eller hode (nikk, rist).

Grafiske symbol: Et grafisk symbol er et symbol som kan representere et ord, en frase, et uttrykk eller en hel setning. I tilfeller der grafiske symboler representerer ord, kan flere grafiske tegn settes sammen slik at de til sammen utgjør en hel setning. Det finnes ulike grafiske tegnsystemer. De vanligste systemene som er i bruk i Norge er fotografi, pictogram, PCS (Picture Communication Symbols), Widgit (tiligere Rebus), SymbolStix og Bliss.

Eksempel på dette finnes nedenfor:

Grafiske tegnsystemer

Skriftspråk	JEG	VIL	IKKE	SPISE	MIDDAG
Nilbild					
Pictogram					
PCS					
SymbolStix *					
Rebus * / Widgit Literacy Symbols *					
Bliss					

* Tegnsystemene leveres ikke som frittstående produkter, men er foreløpig kun tilgjengelig gjennom hhv programmene VS Communicator (SymbolStix) og Skrive med bilder / Kommuniser På Trykk (Rebus / Widgit Literacy Symbols).

Hørsel: Mange av de personene som ikke har et funksjonelt talespråk har også hørselsvasker. Enten ved at de har et hørselstap eller at de har vansker med å forstå talt språk.

Høyteknologisk: Begrepet knyttes ofte til talemaskiner. Det er flere typer høyteknologiske talemaskiner på markedet. Maskinene har overlegg hvor det kan være mange undersider under hver side.

Kartlegging: Før man velger kommunikasjonsløsning for et menneske bør man kartlegge flere områder som personens evne til å forstå og oppfatte (språk og kognisjon), synsfunksjon, hørsel, muligheter for utvelgelse og betjening, motorisk funksjon, interesser, språkmiljø og kommunikasjonspartnerens ferdigheter.

Kommunikasjonsbok: En kommunikasjonsbok er ofte laget av papir eller stoff. Den kan være laminert. Den kan bestå av foto, grafiske tegn, skrift (ordlister og setninger), eller konkrete. Noen kommunikasjonsbøker er temabaserte og inneholder et lite antall representasjoner, andre er store og kan ha mange tusen tegn.

Kommunikasjonspartner: Kommunikasjonspartnere er de menneskene vi kommuniserer med. Disse kan være kjente eller ukjente. De vil også ha en svært sentral rolle i å være gode språkmodeller for at personen som bruker ASK skal kunne se/høre det alternative språket.

I samtaler hvor ASK brukes har samtalepartneren evt. tolkeren et ekstra ansvar for at ASK-brukerens ytringer blir forstått. Samtalepartnere må ofte tolke meningen ut i fra kun 1-3 symbolvalg, og også bekrefte og eventuelt utdype ytringens mening. Samtaler med fremmede kan kreve at en kjent person tolker i samtalen.

Kroppsspråk: Kroppen forteller vanligvis mye om hvordan vi har det uten at vi trenger å si det. Kroppsspråket vårt består av mimikk, gester, kroppsholdning/kroppsbegivelser og stemmebruk, og kan forsterke tale- eller ASK-utsagn. Skader i muskulatur og nerver kan føre til utydelig eller uvanlig kroppsspråk (for eksempel spastiske håndbevegelser og gester ved CP). Kroppsspråk blir også kalt non-verbal eller ikke-språklig kommunikasjon.

Lavteknologisk: Begrepet knyttes ofte til talemaskiner, men i forskjell til høyteknologiske, har ikke disse mange undersider. Her lager man enkle overlegg rundt ett tema eller situasjon, og man må bytte ut overlegget (papiret) for å skifte samtaleemne.

Læremidler: Læremidler er alt materiell som brukes i opplæring; konkrete/ting, trykt og digitalt materiell, og ting fra naturen og hverdagslivet som brukes i opplæringsammenheng.

Manuelle tegn/ Håndtegn: Det finnes to hovedtyper av manuelle tegn (også kalt håndtegn) – nasjonale tegnspråk og manuelle tegnsystemer. Nasjonale tegnspråk regnes som selvstendige språk og har egen grammatikk. Manuelle tegnsystem følger talespråkets grammatikk og håndtegnene understøtter primært hovedordene i setningene. Manuelle tegnsystem er laget for å illustrere det talte språket. Dette kalles gjerne tegn-til-tale eller TSS (tegn som støtte til munnnavlesing). Manuelle tegn er dynamiske ved at de baseres på bevegelser. Den som skal uttrykke seg med håndtegn må ha god nok motorikk til å lage tegnene.

Materiell: Brukt på våre nettsider er materiell ulikt kommunikasjonsmateriell som for eksempel tematavler, kommunikasjonsbøker og lignende.

Materielle tegn/ Konkreter: Materielle tegn består av fysiske objekter, som regel i tre eller plast. Tegnene kan være i form av miniatyrobjekter, taktile (der tegnet gjenkjennes ved dets form og overflate gjennom fysiske berøring), ordbrikker og andre fysiske objekter. Materielle tegn kan representere gjenstander, aktiviteter, hendelser, personer og steder. Kjennetegn ved materielle tegn er at de kan berøres og håndteres. For noen mennesker kan det være lettere å gjenkjenne tegn ved å utforske dem taktilt, framfor å bruke håndtegn eller grafiske tegn (illustrasjoner).

Morse: Morse er en alfabetisk kode av lange og korte lyder. Hver bokstav i alfabetet har en tilsvarende lyd eller serie av lyder unike for det. Den lange lyder kalles bindestreker, mens

den korte lydene er punkter. Varierende lengder av stillhet betegner mellomrom mellom bokstaver eller ord. Dette er for en del personer en effektiv kommunikasjonsform.

Motorikk: Motorikk er kroppens muligheter til bevegelse og deles i fin- og grovmotorisk funksjon. Motoriske ferdigheter er viktige for å kunne bevege seg rundt og komme i kontakt med andre mennesker og kommunikasjonspartere. Den motoriske funksjonen vil i tillegg være avgjørende for om man kan betjene ulike hjelpemidler, om man har muligheter for selv å lage forståelige håndtegn eller om man kan håndtere gjenstander (konkreter).

Nasjonale tegnspråk: Nasjonale tegnspråk er utviklet gjennom bruk av tegnsystemet til hørselshemmede, og brukes av både tunghørte og døve mennesker. Ulike nasjoner har hver sine nasjonale tegnspråk som er forskjellige fra hverandre. Eksempel på dette kan være Norsk-, svensk- og dansk tegnspråk. I Norsk tegnspråk finnes også flere dialekter. Tegnspråk har en egen oppbygning der bøyninger og setningsdannelse er forskjellig fra talespråk.

Ordforråd: Ordforråd er det antall ord en person forstår eller kan uttrykke. "Vokabular" brukes synonymt med "ordforråd".

Papp-tech/ papirutgave: Kommunikasjonsmateriale som er skrevet ut på papir. Enkelt ark eller bøker. Det kan være laminert.

Pragmatisk organisert display: Dette er en måte å organisere et vokabular (ordforråd) på. Gayle Porter, australsk logoped, har utviklet denne måten å lage en effektiv måte å sette sammen og finne ønsket symbol blant ordforrådet i kommunikasjonsbøker eller avanserte talemaskiner. Den forkortes ofte PODO, og har egne nettsider med norsk materiale: www.podd.dk.

Rettigheter: Norge har i dag ikke lover og rettigheter som godt nok sikrer mennesker med behov for alternativ og supplerende kommunikasjon tilstrekkelig opplæring og tilrettelegging til å bruke sine alternative kommunikasjonsformer. Dette er derfor et viktig stikkord for arbeidet som Isaac driver.

Språk: Å utvikle språk er noe av det viktigste som skjer i et barns liv, og utvikles gjennom kommunikasjon med andre mennesker. Språk og kommunikasjon er verktøy for utvikling av tenking og læring. Språk gir oss identitet, fellesskap med andre mennesker og tilhørighet i det samfunnet vi lever i. Vi uttrykker oss på flere måter. De fleste hørende bruker talespråk og kroppsspråk. Språk kan inndeles i språkforståelse (impressivt språk) og språkproduksjon (ekspressivt språk), og begge deler omhandler språkets form (lyder, bøyninger og setningsbygging), innhold (ord og begrep), bruk (hva man sier i ulike situasjoner).

NB! Betegnelsen "språkløs" skal ikke brukes fordi så godt som alle personer har en viss språkforståelse (altså ikke "språkløs"), selv om personen ikke kan snakke (har talehemming).

Språkmiljø: Språkmiljø er det språklige miljøet rundt den som bruker et alternativt kommunikasjonsystem. Det kan være noen å kommunisere med, å ha vokabular

tilgjengelig, aktuelle tema tilgjengelig, å ha rollemodeller som også bruker samme kommunikasjonssystem.

Støttespråkgruppen: er en av gruppene innen ASK som brukes i litteraturen i Norge. For mennesker i støttespråkgruppen er det et mål å framskynde utviklingen av bruk og forståelse av tale. Støttespråkgruppen deles inn i en utviklingsgruppe og en situasjonsgruppe. De som tilhører utviklingsgruppen har behov for opplæring som rettes mot å utvikle og forstå tale. Det er mest vanlig en alternativ kommunikasjonsform overfor barn som forventes å snakke, men som har forsinket språkutvikling. Mennesker som tilhører situasjonsgruppen har lært å snakke, men har artikulasjonsvansker som gjør det vanskelig å bli forstått. Dette kalles også supplerende kommunikasjon.

Supplerende kommunikasjon: Supplerende kommunikasjon er en kommunikasjonsform som kan støtte eksisterende tale som er utydelig, svak eller redusert. Ved behov for supplerende kommunikasjon brukes ulike typer alternative kommunikasjons hjelpemidler som beskrevet under "Alternativ kommunikasjon".

Syn: Mange av de personene som ikke har et funksjonelt talespråk har i tillegg synsvansker. Enten ved at de har nedsatt syn eller at de har vansker med å forstå og tolke synsinntrykk. Dette er ofte en svært viktig faktor som må tas hensyn til når man velger kommunikasjonsform.

Talemaskin: En talemaskin er en datamaskin som produserer "kunstig tale" gjennom en talesyntese eller ved innlest tale. Det finnes enkle talebrytere, enkle talemaskiner og avanserte talemaskiner.

Talespråk: Talespråk er språkproduksjon med munnen.

Talevansker: Talevansker/artikulasjonsvansker skyldes problemer med å lage språklyder, forme ord, eller produsere ord og setninger på grunn av skader i nervebanene eller muskulatur til leppe, kjeve og tunge (dysartri), eller nevrologiske programmeringsvansker (dyspraksi/apraksi). Stemmevansker, stamming (gjentak, forlengelse eller stopp av lyder og stavelser) og løpsk tale (veldig hurtig tale, "sluker", forkorter og utelater ord) hører også med i gruppen talevansker.

Tegnsystemer: Når mennesker ikke kan benytte tale som hovedkommunikasjonsform kan de ha behov for alternative eller supplerende kommunikasjonsformer. Det finnes hovedsakelig tre typer tegnsystemer. Dette er håndtegn (manuelle tegn), grafiske tegn og materielle tegn.

Tegn-til-tale: Manuelle tegnsystem/håndtegn er laget for å illustrere det talte språket. Talen illustreres ord for ord, og tegnene følger bøyningene i talespråket. Dette kalles gjerne tegn-til-tale eller TSS (tegn som støtte til munnavlesing). Tegnene som brukes er delvis basert på tegn fra det nasjonale tegnspråket.

Tematavle: Tavle med ord, bilder, konkreter eller grafiske tegn som omhandler et bestemt samtaletema.

Tilgjengelighet: At det man skal si er tilgjengelig – alltid! For eksempel må kommunikasjonshjelpemiddelet følge ASK-brukeren slik munnen alltid er med en talende person. Ordene/symbolene på kommunikasjonshjelpemiddelet må være organisert slik at de kan velges raskest mulig.

Uttrykk: Man kan uttrykke det man ønsker å si på ulike måter. Gjennom tale, kroppsspråk, sms, gester, talemaskiner, peking, håndtegn, grafiske tegn og manuelle tegn (konkreter).

Uttrykksmiddelgruppen: er en av gruppene innen ASK som brukes i litteraturen i Norge. Mennesker i uttrykksmiddelgruppen forstår langt mer av det andre sier enn det de selv er i stand til å uttrykke. Manglende kontroll over taleorganet er årsak til at tale ikke kan være deres hovedkommunikasjonsform, og de vil ha behov for en varig alternativ kommunikasjonsform som erstatter talen livet ut.

Utvelgelsesteknikker: Betjening eller utvelgelsesteknikker er de måtene som personen benytter for å uttrykke seg eller ta valg. Dette kan være peking, styringsmåter, bruk av brytere, øyepeking og lignende.

Øyestyling/ øyepeking: når man styrer datamaskinen eller peker ut i ei bok hva man vil si, men bruker øynene til dette ved å holde blikket en viss tid på ønsket valg.